

Μια πρόταση

(Εφαρμόστηκε ως παρεμβατικό πρόγραμμα σε δύο τμήματα Ε' τάξης ενός Δημοτικού Σχολείου της Λευκωσίας ως μέρος της διδακτορικής μου διατριβής.)

Περιεχόμενα:

Φάση Α – Απώλειες

Φάσεις Β1 + Β2 - Το πένθος ως επακόλουθο μιας απώλειας

Φάση Γ - Παράγοντες που επηρεάζουν το πένθος μετά από μια απώλεια

Φάση Δ – Συμπαράσταση

Φάση Ε - Η σπουδαιότητα των αναμνήσεων

Φάση Στ - Η ορθόδοξη χριστιανική προσέγγιση του πένθους

Φάση Ζ - Αναστοχασμός

Φάση Α – Απώλειες

Στόχοι του πρώτου αυτού σταδίου παρέμβασης ήταν τα παιδιά να είναι σε θέση:

- Να ονομάζουν είδη απωλειών (στέρηση ενός προσώπου λόγω θανάτου, αλλά και λόγω όποιου αποχωρισμού – διαζύγιο, απόσταση, τσακωμός, απώλεια της υγείας, θάνατος ενός κατοικιδίου, απώλεια ενός παιχνιδιού).
- Εξετάζοντας τα διάφορα είδη απωλειών, να αναγνωρίζουν ότι η απώλεια αποτελεί μια πραγματικότητα, την οποία βιώνουν όλοι οι άνθρωποι.
- Να κατανοήσουν ότι κάθε απώλεια έχει διαφορετική σημασία για τον κάθε άνθρωπο ανάλογα με τα δικά του δεδομένα τη δεδομένη στιγμή.

Υλικά:

- Τετράδιο
- Μολύβι, σβηστήρι
- Εφημερίδες
- Χρωματιστά μολύβια: κόκκινο, μπλε, κίτρινο
- Φύλλο Εργασίας 1

Για να χτιστεί η έννοια της απώλειας από τα παιδιά πάνω στις δικές τους προϋπάρχουσες γνώσεις και αντιλήψεις τους ζητείται, αρχικά ατομικά και στη συνέχεια στην ομάδα τους, να καταγράφουν σε μορφή νοητικού χάρτη την έννοια απώλεια και το τι αυτή μπορεί να σημαίνει. Προτρέπονται πρώτα να φράξουν την έννοια στο λεξικό τους για την ερμηνεία του όρου, για να μην ξεφύγουν από το νόημα. Στη συνέχεια καταγράφουν διάφορα είδη απωλειών που μπορούν να σκεφτούν και συνενώνουν τις ιδέες τους στην ομάδα. Θα πρέπει να σκεφτούν απώλειες που μπορούν να συμβούν στον καθένα κι όχι κατ' ανάγκη κάτι που έχουν τα ίδια βιώσει.

Στη συνέχεια, γίνεται μια σύντομη μελέτη μέσω του Τύπου με στόχο του ευτοπισμού από τα παιδιά ειδήσεων που να αναφέρονται σε κάποιου είδους απώλεια. Νέα είδη απώλειας καταγράφονται στον χάρτη τους. Ακολουθεί παρουσίασή τους στην ολομέλεια της τάξης κατά τη διάρκεια της οποίας, τα παιδιά συμπληρώνουν ό,τι δεν είχαν τα ίδια και η ομάδα τους σκεφτεί και καταγράφει.

Ως ολοκλήρωση αυτών των πρώτων δραστηριοτήτων, ζητείται από τα παιδιά να καταλήξουν σε ένα συμπέρασμα που να σχετίζεται με την ποικιλία ειδών απώλειας στη ζωή και την καθολικότητά της.

Στη συνέχεια, ζητείται από τα παιδιά να επιλέξουν έξι από τις απώλειες που έγραψαν: δύο που θεωρούν πολύ σημαντικές και να τις κυκλώσουν με κόκκινο, δύο που δεν θεωρούν και τόσο σημαντικές και να τις κυκλώσουν με μπλε και δύο που πιστεύουν ότι είναι ευδιάμεσης σημαντικότητας και να τις κυκλώσουν με κίτρινο. Τα παιδιά μπορούν να ανακοινώσουν τα αποτελέσματά τους στην ομάδα τους. (Η δραστηριότητα αυτή χρησιμοποιείται ως αφόρμηση της Β' Φάσης της παρέμβασης.) Στόχος εδώ είναι η συνειδητοποίηση της διαφορετικότητάς τους ως προς το τι τα ίδια θεωρούν σημαντική απώλεια σε σχέση με άλλα παιδιά της ομάδας τους.

Εάν υπάρχει ο χρόνος, δίνεται στα παιδιά (σε δυάδες) μια κάρτα με αριθμό απωλειών (Φύλλο Εργασίας 1) και τους ζητείται να αριθμήσουν, σύμφωνα με τον βαθμό σημαντικότητας, ποιαν απώλεια θεωρούν περισσότερο σημαντική καταλήγοντας στη λιγότερο σημαντική. Χρειάζεται να ευθαρρυνθούν για να αντιληφθούν ότι δεν υπάρχει μόνο ένας τρόπος να το κάνουν. Το πιο πιθανό είναι να μη συμφωνήσουν σε μια συγκεκριμένη σειρά, αλλά θα πρέπει να είναι σε θέση να εξηγήσουν την επιλογή τους.

Κατακλείδα του πρώτου σταδίου είναι να αναφερθούν τα παιδιά στο τι αποκόμισαν από την πρώτη αυτή συνάντηση (μεταγνώση) σε σχέση με τις απώλειες και τη ζωή.

Φύλλο Εργασίας 1

Απώλειες

Αριθμείστε τις απώλειες από το 1-12 αρχίζοντας από αυτήν που θα σας έκανε να νιώσετε περισσότερο άσχημα (1) και καταλήγοντας σε αυτήν που θα σας έκανε να αισθανθείτε λιγότερο άσχημα (12). Συγκρίνετε την αρίθμηση σας με αυτήν του/της διπλανού/ής σας.

Μετακόμιση (αλλαγή σπιτιού)	
Αλλαγή σχολείου	
Θάνατος ενός κατοικιδίου	
Τραυματισμός που αφήνει σημάδι στο πρόσωπο	
Αδερφός/ή φεύγει από το σπίτι για σπουδές	
Χωρισμός γονιών	
Θάνατος παππού ή γιαγιάς	
Τσακωμός με ένα φίλο ή μια φίλη	
Απώλεια αγαπημένου παιχνιδιού	
Αυστύχημα που οδηγεί σε παραπληγία – δε θα περπατήσω ξανά	
Φεύγω από τη χώρα μου	
Τσακωμός με του/την καλύτερο/η μου φίλο/η	

Φάση Β1 – Το πένθος ως επακόλουθο μιας απώλειας

Οι στόχοι του δεύτερου σταδίου της παρέμβασης αφορούσαν στα συναισθήματα και τις συνέπειες που ακολουθούν μια απώλεια και χωρίστηκε σε δύο συναντήσεις.

Στην πρώτη συνάντηση οι στόχοι ήταν τα παιδιά να είναι σε θέση:

- Να συμμετέχουν ενεργά στη συζήτηση γύρω από την εξαγωγή των συναισθημάτων που σχετίζονται με το πένθος.
- Να περιγράφουν τα συναισθήματα/φράσεις που δυνατό να ορίζουν ένα πένθος.
- Να συμπεραίνουν ότι το μείγμα των συναισθημάτων του πένθους θεωρείται φυσιολογικό βίωμα κάποιου που πενθεί.
- Να συγκρίνουν πώς διαφορετικοί άνθρωποι βιώνουν το πένθος τους.

Υλικά:

- Τετράδιο
- Το βιβλίο «Πάππου θα σε θυμάμαι για πάντα» των De Bonne & Broere (2000)
- Μολύβι, σβηστήρι

Οικοδομώντας στα συμπεράσματα περί απώλειας της προηγούμενης συνάντησης, τα παιδιά καλούνται να σκεφτούν πώς θα ένιωθε κάποιος αν του συνέβαιναν οι κόκκινες (μεγάλης σημασίας για αυτούς) απώλειες από το προηγούμενο μάθημα. Στη συνέχεια ρωτούνται πώς αυτά τα συναισθήματα και δυσκολίες διαφοροποιούνται εάν αναφερθούν στις δικές τους μπλε (μικρής σημασίας) απώλειες. Ακολουθεί συζήτηση με στόχο τον προβληματισμό ως προς τα επακόλουθα μιας απώλειας, αλλά και τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτώνται. Γίνεται καταγραφή των συναισθημάτων στον πίνακα της τάξης και στα τετράδια των παιδιών.

Μετά την πρώτη δραστηριότητα αναμένεται να προβούν τα ίδια τα παιδιά, από μόνα τους ή/και με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού, στον ορισμό του πένθους ως το σύνολο των συναισθημάτων και των αλλαγών που βιώνει κάποιος/α που πέρασε μια απώλεια.

Ακολούθως, γίνεται ανάγνωση και επεξεργασία του βιβλίου «Πάππου θα σε θυμάμαι για πάντα» των Ann De Bonne & Rjen Broere (2000). Οι ερωτήσεις που αφορούν στο περιεχόμενο του κειμένου μπορεί να είναι:

- Τι συνέβη στον παππού;
- Πώς ένιωσαν οι χαρακτήρες του βιβλίου όταν πέθανε ο παππούς;
- Πώς νομίζεις ότι θα διαχειριστούν τα συναισθήματά τους;
- Θα νιώθουν πάντα έτσι; Νομίζεις ότι θα ξεχάσουν ποτέ τον παππού;
- Αν ο παππούς δεν πέθαινε αλλά έφευγε, πώς θα ένιωθαν;
- Θα ήταν ευκολότερο να διαχειριστούν την απώλεια αυτή;

Χρησιμοποιώντας το κείμενο του πιο πάνω βιβλίου μπορούν να αναπτυχθούν οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι πενθούν. Θα πρέπει να τονιστεί ότι όταν κάποιος κοντινός μας άνθρωπος πεθάνει ή φύγει όλοι αντιδρούμε διαφορετικά, όμως υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι συνήθεις τρόποι αντίδρασης ή συμπεριφοράς. Αυτοί έχουν οριστεί ως οι φάσεις του πένθους, από τις οποίες οι πενθούντες κάποτε περνούν με συγκεκριμένη σειρά κι άλλες φορές με διαφορετική. Τα συναισθήματα, τα οποία πιθανόν να διακρίνει κανείς στους ανθρώπους που πενθούν στις διάφορες φάσεις, είναι:

- σοκ, μούδιασμα και άρνηση,
- καημός, αναγνώριση του τι έχει συμβεί, θυμός, ενοχές, λύπη, πόνος, απόγνωση,
- συναισθήματα απελπισίας και μελαγχολίας
- αποδοχή της απώλειας.

Η ομαδοποίηση των συναισθημάτων σε φάσεις γίνεται από τα παιδιά με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού.

Θα πρέπει να τονιστεί στα παιδιά ότι οι άνθρωποι δεν ξεχνούν όταν κάποιον κοντινό τους πρόσωπο τους φύγει ή πεθάνει, αλλά μαθαίνουν να το αποδέχονται και να συνεχίζουν να χτίζουν τη ζωή τους. Ωστόσο, η κάθε εμπειρία απώλειας διαφέρει για τον καθένα και την καθεμιά και δεν υπάρχουν συγκεκριμένα στάδια από τα οποία οπωσδήποτε όλοι περνούν. Θα πρέπει να γίνει ξεκάθαρο στα παιδιά ότι δεν υπάρχει ορθός τρόπος να πενθεί κανείς και να διαχειρίζεται την απώλεια, αλλά το πένθος υπόκειται σε ατομικές και πολιτιστικές διαφορές. Το πιο σημαντικό είναι να κατανοήσουν τα παιδιά ότι τα συναισθήματα όπως η άρνηση, ο θυμός και οι ενοχές είναι φυσιολογικές αντιδράσεις στην απώλεια. Επίσης, να γνωρίσουν ότι κάποιοι άνθρωποι αντιδρούν άμεσα, ενώ άλλοι χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να αντιδράσουν. Δεν μπορεί ποτέ να ειπωθεί σε κάποιον πώς να νιώσει, αλλά ούτε πρέπει να ακούμε τους άλλους να μας λένε πώς εμείς πρέπει να νιώθουμε. Η συνάντηση αυτή κλείνει με συμπεράσματα γύρω από τη διαφορετικότητα του τρόπου με τον οποίο κανείς πενθεί.

Φάση Β2 – Το πένθος ως επακόλουθο μιας απώλειας

Στόχοι του σταδίου αυτού ήταν τα παιδιά:

- Να υπερασπίζονται τη διαφορετικότητα στον τρόπο έκφρασης του πένθους.
- Να εξετάζουν ποια συναισθήματα/φράσεις του πένθους συνδέονται με συγκεκριμένα σενάκια.
- Να εκφράζονται και να μεταφέρουν συναισθήματα και σημασίες μη λεκτικά (παραγλώσσα και γλώσσα του σώματος).

Υλικά:

- Προβολέας εικόνων (βλ. Φύλλο Εργασίας 2)
- Φύλλο Εργασίας 3
- Το βιβλίο «Michael Rosen's Sad Book» του Michael Rosen (2008)

Η συνάντηση μπορεί να ξεκινήσει με την προβολή διαφόρων εικόνων (Φύλλο Εργασίας 2) που σχετίζονται με το πένθος (διάφορα είδη απωλειών) για επαναφορά του θέματος και συσχέτιση με τα προηγούμενα, καθώς και με διαφορετικούς τρόπους έκφρασης τους πένθους. Με την προβολή των εικόνων αυτών επαναφέρονται και οι φράσεις-συναισθήματα του πένθους όπως ορίστηκαν στην προηγούμενη συνάντηση.

Στη συνέχεια, δίνονται στα παιδιά σενάκια (Φύλλο Εργασίας 3) και τους ζητείται να αναγνωρίσουν το συναισθηματικό το οποίο βιώνει ή τη «φάση» στην οποία βρίσκεται το πρόσωπο της εικόνας.

Τέλος, μπορεί να διαβαστεί η πρώτη σελίδα του βιβλίου «Michael Rosen's Sad Book» (2008) και να ζητηθεί από τα παιδιά να συζητήσουν στην ομάδα τους:

- Είναι στ' αλήθεια λυπημένος;
- Πώς μπορείς να το μαυτέφεις;
- Πώς μπορείς να σιγουρευτείς;
- Πότε προσποιείσαι ότι είσαι χαρούμενος ενώ είσαι λυπημένος;
- Μπορείς να ξεχάσεις ότι είσαι λυπημένος και να νιώθεις χαρούμενος κατά λάθος;

Στόχος της παραπάνω προτεινόμενης δραστηριότητας είναι να αντιληφθούν τα παιδιά ότι αρκετοί άνθρωποι, ακόμα και τα ίδια, πολλές φορές κρύβουν τα συναισθήματά τους. Αυτό δεν τους βοηθά να νιώσουν καλύτερα, αλλά ως επιλογή θα πρέπει να γίνεται σεβαστή. Στο τέλος, αν υπάρχει χρόνος, μπορεί να διαβαστεί και η συνέχεια του βιβλίου.

Φύλλο Εργασίας 2

Εικόνες πένθους¹ (Power Point Presentation)

Απώλειες...
Μέρος της ζωής μας.

Πένθος...
Τι πάει να πει;

Θα μπορούσε να πευθεί για οτιδήποτε...
Ακόμα και για ένα μικρό παιχνίδι.
Είναι απώλεια και πευθεί.

Διαζύγιο γονιών...

Εικόνες γνωστές...
Ασπρόμαυρες
φωτογραφίες που
έγιναν έγχρωμες.

... Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

... Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

... Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

... Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

¹ Οι εικόνες είναι από τη σελίδα <http://pixabay.com/> σελίδα από την οποία επιτρέπεται η χρήση εικόνων για διδασκαλία, εκτός από τις φιγούρες που αφορούν στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο, τις οποίες βρίσκει κανείς σε έντυπο υλικό που εκδόθηκε για σκοπούς διδασκαλίας.

...Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

...Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

...Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

...Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

...Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

Η ορθόδοξη παράδοση...

...Και πώς βιώνεται ένα πένθος;

Φύλλο Εργασίας 3

Διάβασε προσεκτικά τα σενάρια που ακολουθούν και προσπάθησε να περιγράψεις τα συναισθήματα που βιώνουν τα πρόσωπα που σκέφτονται ό,τι υπάρχει στο κάθε συννεφάκι.

Δεν είναι δίκαιο. Γιατί έπρεπε να συμβεί στη δική μου μαμά;
Δεν της άξιζε. Είπαν ότι δεν μπορούσε να γίνει τίποτα άλλο. Θέλω να βάλω τις φωνές
στους γιατρούς. Έπρεπε να τη σώσουν.

A. _____

Μακάρι να ήταν εδώ ο πατέρας μου να με δει να παίρνω το βραβείο μου.
Θα ήταν τόσο περήφανος για μένα! Θα του γράφω και θα του στείλω τη φωτογραφία που
μου έβγαλε η μαμά.

B. _____

Απλά δεν το πιστεύω ότι ζει στην Αυστραλία τώρα. Όταν
κτυπά το κουδούνι της πόρτας νομίζω ότι είναι εκείνη ή
περιμένω να τη δω να κάθεται στο θρανίο της στο σχολείο.

Γ. _____

Ο Γιάννης ήταν ο καλύτερός μου φίλος. Από τότε που μετακόμισε δεν σταμάτησα να τον σκέφτομαι και να εύχομαι να ήταν εδώ. Δεν μπορώ να κάνω τίποτα άλλο αυτές τις μέρες.

Α. _____

Δε θα ξεπεράσω ποτέ το θάνατό της.
Νιώθω ότι θέλω να κλαίω συνέχεια.

Β. _____

Ήμουν πολύ λυπημένη όταν πέθανε ο παππούς,
αλλά ξέρω ότι έζησε μια καλή ζωή και ήταν πολύ γέρος και πολύ άρρωστος.

Γ. _____

Είναι καιρός να συνεχίσω με τη ζωή μου τώρα. Ξέρω ότι ο αδερφός μου έπρεπε να πάει στο πανεπιστήμιο, αλλά μου λείπει.

Δ. _____

Φάση Γ – Παράγοντες που επηρεάζουν το πένθος

Στόχοι του τρίτου αυτού σταδίου Παρέμβασης ήταν τα παιδιά:

- Να αναγνωρίσουν ότι το πένθος εξαρτάται από μια ποικιλία παραγόντων όπως είναι το είδος της απώλειας που βιώνει κάποιος, η ηλικία του πενθούντος, η σχέση του με τον εκλιπόντα, ο πολιτισμός (παράδοση, θρησκευτικές πεποιθήσεις) και η συμπαράσταση της οποίας τυγχάνει.
- Να συγκρίνουν διαφορετικά πένθη και να καταλήξουν τα ίδια στους παραπάνω παράγοντες.
- Να κατανοήσουν ότι η μοναδικότητα του τρόπου με τον οποίο μπορεί να πευθεί κάποιος δεν είναι απλό να οριστεί, αλλά όποιος και να είναι ο τρόπος που πευθεί κανείς γίνεται σεβαστός.

Υλικά:

- Τετράδιο
- Φύλλο Εργασίας 4
- Μολύβι, σβηστήρι

Τίθεται το ερώτημα «από ποιους παράγοντες δυνατό να επηρεάζεται ένα πένθος;». Η προβολή εικόνων ή σεναρίων βοηθά στη συζήτηση μέσα στην τάξη. Επειδή όμως στην ολομέλεια πολλά παιδιά δε βρίσκουν την ευκαιρία να εκφραστούν, η συζήτηση γίνεται στο επίπεδο της ομάδας (τέσσερα παιδιά ανά ομάδα), όπου καταγράφονται σε μορφή ιδεοθύελλας οι παράγοντες που επηρεάζουν ένα πένθος. Γίνεται ανακοίνωση των αποτελεσμάτων των ομάδων στην ολομέλεια της τάξης.

Αφού ολοκληρωθεί η σχετική με το θέμα συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης, δίνεται το Φύλλο Εργασίας 4, στο οποίο τα παιδιά καταγράφουν ερωτήσεις που θα έθεταν σε έναν ορθόδοξο ιερέα σχετικά με τον τρόπο που ο Χριστιανισμός αναφέρεται στο πένθος και την απώλεια. Η δραστηριότητα αυτή έχει σκοπό την προετοιμασία των παιδιών για την επερχόμενη συνάντησή τους με τον ιερέα της ενορίας τους. Το φύλλο εργασίας αυτό μπορούν να το συμπληρώσουν τα παιδιά και στο σπίτι ή σε άλλες συναντήσεις.

Φύλλο Εργασίας 4

Τι θα ρωτούσατε έναν ορθόδοξο ιερέα σχετικά με την απώλεια και το πένθος και τη δική σας θρησκεία;

Συσχετίστε τις ερωτήσεις σας και με όλα όσα μάθατε σχετικά.

Φάση Α – Συμπαράσταση

Στόχοι του τέταρτου σταδίου παρέμβασης ήταν τα παιδιά:

- Να αντιληφθούν ως ποιο βαθμό είναι σε θέση να συμπαρασταθούν σε κάποιον/α που πενθεί και να τοποθετηθούν κριτικά έναντι σχετικών σεναρίων.
- Να κατανοήσουν τη σπουδαιότητα της χρήσης της παραγλώσσας σε περίπτωση συμπαράστασης σε έναν πενθόντα ή μία πενθούσα.
- Να καταλήξουν στην αναγκαιότητα και τους κανόνες της ενεργητικής ακρόασης.
- Να γίνονται ενεργητικοί ακροατές/ακροάτριες.
- Να αντιλαμβάνονται τη μη λεκτική επικοινωνία ενός ατόμου που πενθεί.
- Να οργανώνουν τις γνώσεις τους και να προτείνουν συγκεκριμένη δράση στήριξης πενθόντων ατόμων επιλέγοντας τρόπους συμπαράστασης σε κάποιον/α που πενθεί.
- Να δείχνουν την κατανόησή τους απέναντι στα συναισθήματα που βιώνει κάποιος/α που πενθεί και να τον στηρίζουν λαμβάνοντας υπόψη τη μοναδικότητά του/της.

Υλικά:

- Τετράδιο
- Φύλλο Εργασίας 5
- Μολύβι, σβηστήρι
- Χαρτόνι

Στη συζήτηση καλύπτονται δύο ουσιαστικά άξονες που αφορούν α) σε ποιους ανθρώπους συμπαραστεκόμαστε και β) πώς.

Όσον αφορά στον πρώτο άξονα, αναμένεται να αναπτυχθούν τα παρακάτω:

- Προσφέρω συμπαράσταση εφόσον μου ζητηθεί.
- Προσφέρω συμπαράσταση σε όσους/ες νιώσω ότι το έχουν ανάγκη και μου επιτρέπουν.
- Βαθμός συμπαράστασης ανάλογα με το πόσο καλά γνωρίζουμε το πρόσωπο που πενθεί ή/και το πρόσωπο που έφυγε ή πέθανε.

Όσον αφορά στον τρόπο συμπαράστασης αναμένεται να γίνουν αναφορές σε:

- Λεκτικούς τρόπους συμπαράστασης σε κάποιον/α που πενθεί.
- Μη λεκτικούς τρόπους – παραγλώσσα και γλώσσα σώματος.

Η συζήτηση για τα πιο πάνω προκόπτει με τη μελέτη σχετικών σεναρίων που θα δοθούν στα παιδιά (Φύλλο Εργασίας 5).

Η συνάντηση κλείνει με μια δραστηριότητα-παιχνίδι, που στόχο έχει τη συνειδητοποίηση των θετικών σημείων της ενεργητικής ακρόασης και την ανάδυση αρνητικών συναισθημάτων στην προβληματική επικοινωνία. Τα μέλη της ομάδας χωρίζονται σε ζευγάρια και ο ένας ή μία από βγαίνει από την αίθουσα για λίγο. Ζητείται από τα παιδιά που έχουν μείνει στην τάξη να περιγράφουν στο ζευγάρι τους μια σημαντική κατάσταση που βίωσαν. Στα παιδιά που βγήκαν έξω από την τάξη λέγεται να μην προσέχουν τι τους λέει το ζευγάρι, να χαζεύουν, να μην το ακούν, να μιλούν με το/τη διπλανό/ή τους και να παρατηρούν γύρω. Μετά τη δραστηριότητα γίνεται συζήτηση για το πώς ένιωσαν τα παιδιά που προσπαθούσαν να περιγράψουν τα συναισθήματά τους σε αυτά που δεν άκουγαν.

Εάν υπάρχει χρόνος, μπορεί να γίνει άλλη μία δραστηριότητα επί των θετικών σημείων της ενεργητικής ακρόασης. Η τάξη χωρίζεται σε δύο ομάδες στις οποίες δίνεται από ένα χαρτόνι. Η μια ομάδα καλείται να σκεφτεί πώς νιώθουν κι ενεργούν όταν οι άλλοι δεν τους ακούνε σε μια επικοινωνιακή πράξη και η άλλη ομάδα πώς νιώθουν κι ενεργούν όταν οι άλλοι τους ακούνε σε μια επικοινωνιακή πράξη. Στη συνέχεια καλούνται να καταγράψουν τα αποτελέσματα της συζήτησής τους στο χαρτί και να τα παρουσιάσουν σε μορφή διαγράμματος.

Η συνάντηση ολοκληρώνεται με την εκτίμηση της αναγκαιότητας της ενεργητικής ακρόασης στη ζωή μας γενικότερα και στην περίπτωση συμπαράστασης ενός/μιας πενθούντα/ούσας ειδικότερα.

Φύλλο Εργασίας 5

Σενάρια συμπαράστασης

Σενάριο 1

Η Μαρία έχασε πρόσφατα το γατάκι της. Το έφαξαν παντού, αλλά δεν το βρήκαν. Το πήρε λοιπόν απόφαση ότι δε θα το ξαναδεί και βιώνει ένα πένθος. Η Νίκη, μια συμμαθήτριά της στην τάξη αποφοροσίζει να της συμπαροσταθεί. Όλη τη μέρα τη ρωτάει πώς νιώθει. Την πρώτη φορά που τη ρώτησε ένιωσε καλά. Η Νίκη όμως το έχει παρακάνει. Στο κάτω κάτω δε θέλει να το συζητήσει μαζί της. Δεν είναι καν φίλες.

Σενάριο 2

Χθες πέθανε ο παππούς του Κώστα. Ο Κώστας ήρθε στο σχολείο και η δασκάλα του θέλει να του συμπαροσταθεί. Τον πήρε προσωπικά το διάλειμμα και του είπε πως ξέρει πώς νιώθει και σε ό,τι θέλει μπορεί να το βοηθήσει. Ο Κώστας το εκτίμησε, όμως δεν ήθελε καμιά βοήθεια. Ήθελε μόνο να θυμηθεί τις στιγμές που περνούσε μαζί του και το πόσο υπέροχος άνθρωπος ήταν. Η δασκάλα όμως δε γνώρισε ποτέ τον παππού του. Το επόμενο διάλειμμα κάθισε με το φίλο του τον Πέτρο και συζητούσαν. Θυμήθηκαν τη μέρα που ο παππούς τους κέρασε παγωτό στο καφενείο κι έγιναν χάλια μέχρι να το φάνε. Τέλασαν πολύ.

Σενάριο 3

Ένα αυτοκίνητο πάτησε τον σκύλο της Ιουλίας. Το περιστατικό έγινε μπροστά στα μάτια της έξω από το σπίτι της. Η Ιουλία σοκαρίστηκε πολύ. Η γειτόνισσα θέλοντας να την παρηγορήσει της είπε: «Μην κλαις, δεν πειράζει». Η Ιουλία έμεινε να την κοιτά. Φυσικά και πειράζει.

Σενάριο 4

Οι γονείς του Τρύφωνα χώρισαν. Το ξέρουν όλοι τώρα πια στην τάξη. Ο Τρύφωνας είναι σε μαύρα χάλια. Όλοι τον κοιτούν και τον λυπούνται. Μόνο ο φίλος του ο Νίκος δεν άλλαξε τη συμπεριφορά του απέναντί του. Ακόμα του βάζει τις φωνές όταν κάνει λάθος στο ποδόσφαιρο.

Σενάριο 5

Η Μάρθα τραυματίστηκε σε τροχαίο και έμεινε καθισμένη σε τροχοκάθισμα. Η Μόνικα, η κολλητή της θέλει να της συμπαροσταθεί. Όμως τι να της πει; Δεν υπάρχουν λόγια παρηγοριάς. Φαντάζεται τον εαυτό της στη θέση της και τρελαίνεται. Αποφοροσίζει να μην της πει τίποτα. Πάει όμως κάθε απόγευμα στο σπίτι της και κάθεται και μιλούν με τις ώρες. Για την ακρίβεια η Μάρθα μιλά και η Μόνικα την ακούει προσεκτικά κουνώντας το κεφάλι. Άμα την πάρει πολύ το παράπονο, της κάνει και καμιά αγκαλιά. Τη διαβεβαιώνει ότι πάντα θα είναι φίλες και σεργιάρουν μαζί στο Διαδίκτυο.

Φάση Ε – Η σπουδαιότητα των αναμνήσεων

Στη φάση αυτή επιδιωκόμενος στόχος ήταν η αντίληψη, από μέρους των παιδιών, της αλλαγής της σχέσης με τον εκλιπόντα και της σπουδαιότητας των αναμνήσεων.

Υλικά:

- Βιβλίο «Ο παππούς του Φόκο» της Ζορμπά-Ραμμοπούλου (2003)
- Φύλλο Εργασίας 6
- Μολύβι, σβηστήρι

Έναυσμα για τη συζήτηση προτείνεται να αποτελέσει το παραμύθι με τίτλο «Ο παππούς του Φόκο» της Ζορμπά-Ραμμοπούλου (2003). Μετά από τη συζήτηση του περιεχομένου, επικεντρωνόμενα στους τρόπους με τους οποίους οι ήρωες της ιστορίας επιλέγουν να θυμούνται τους εκλιπόντες, τα παιδιά καλούνται να καταγράψουν και άλλους τρόπους αναμνήσεων (Φύλλο Εργασίας 6), οι οποίοι συνηθίζονται στη δική τους οικογένεια ή τους οποίους έχουν ακούσει. Τα συμπεράσματα αναμένεται να οδηγήσουν στην αναγκαιότητα του να μοιράζεται κανείς τις αναμνήσεις του με ανθρώπους που έζησαν από κοντά τον εκλιπόντα και οι οποίοι πενθούν για την ίδια απώλεια.

Φύλλο Εργασίας 6

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Με ποιους τρόπους οι ήρωες της ιστορίας επιλέγουν να θυμούνται τον παππού;

Φόκο:
Πατέρα:
Μητέρα:
Όλη η οικογένεια:

Ποιους άλλους τρόπους γνωρίζεις, οι οποίοι να αναφέρονται στις αναμνήσεις μετά από την απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου;

Φάση Στ – Η ορθόδοξη χριστιανική προσέγγιση του πένθους

Στόχος της Φάσης αυτής ήταν να γνωρίσουν τα παιδιά την ορθόδοξη χριστιανική προσέγγιση του πένθους και να συγκρίνουν, ενδεχομένως, τον τρόπο με τον οποίο άλλες θρησκείες το προσεγγίζουν.

Υλικά:

- Εικόνα της Ανάστασης (προβολή στην τάξη)

Στη φάση αυτή καλείται ο ιερέας της ενορίας στην τάξη. Η συνάντηση των παιδιών μαζί του, αναμένεται να δώσει την ευκαιρία στα παιδιά να μάθουν για την προσέγγιση της ορθόδοξης παράδοσης όσον αφορά στο θάνατο και στο πένθος. Με την ευκαιρία των ημερών πριν από την Ανάσταση, μπορεί να ζητηθεί από τον ιερέα να εισαγάγει το θέμα με μια αναφορά στον θάνατο, την ανάσταση του Χριστού και τα μηνύματα που αυτή δίνει. Στη συνέχεια υποβάλλονται ερωτήσεις από τα παιδιά, τις οποίες έχουν ήδη καταγράψει σε προηγούμενο στάδιο της παρέμβασης γύρω από το τι πρεσβεύει η Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία για το πένθος, τι είναι τα μνημόσυνα και ποιος ο σκοπός τους, κάποιους ύμνους της εκκλησίας για τους πενθούντες κ.λπ. Η συζήτηση είναι ανοικτή και ο/η εκπαιδευτικός κατευθύνει τη συζήτηση εφόσον κριθεί σκόπιμο.

Φάση Ζ – Αναστοχασμός

Ο αναστοχασμός αποτέλεσε και την τελευταία συνάντηση σε επίπεδο ολομέλειας της τάξης και στόχο είχε κυρίως την αξιολόγηση της ενότητας.

Υλικά:

- Τετράδιο
- Μολύβι, σβηστήρι, μαρκαδόροι
- Φύλλο Εργασίας 7

Τα παιδιά καλούνται να ανακαλέσουν τις έννοιες που διδάχθηκαν και για τις οποίες συζητήσαν στην τάξη από την αρχή των συναντήσεων. Όλα όσα λέγονται καταγράφονται στον πίνακα σε μορφή νοητικού χάρτη. Στη συνέχεια, δίνεται ένα σενάριο στα παιδιά με βάση το οποίο θα πρέπει να τοποθετηθούν ως προς το πώς τα ίδια θα στήριζαν ένα παιδί που πενθεί εξαιτίας μιας απώλειας αγαπημένου προσώπου (Φύλλο Εργασίας 8).

Τους ζητείται να γράφουν ένα μικρό σημείωμα στο παιδί που πενθεί σε μια μικρή κάρτα και να εισηγηθούν τρόπους με τους οποίους το σχολείο θα μπορούσε να αντιδράσει σε μια τέτοια περίπτωση.

Τέλος, καλούνται να ζωγραφίσουν μια δική τους ζωγραφιά που να αναφέρεται στο πένθος και να τη συνοδέψουν με μια σχετική λεζάντα.

Φύλλο Εργασίας 7

ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ – ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Η Νεοφύτα είναι ένα κορίτσι από την παρέα σου στην τάξη. Χτες πέθανε ο παππούς της που της ήταν πολύ αγαπητός. Μαζί του μεγάλωσε. Σήμερα ήρθε στο σχολείο. Η κηδεία θα γίνει αύριο στην ενορία σου. Η Νεοφύτα δείχνει φανερά στεναχωρημένη. Ήξερε ότι ο παππούς της ήταν άρρωστος αλλά τον περίμενε να γίνει καλά. Το πρωί δε μίλησε καθόλου στο μάθημα και το διάλειμμα κάθεται μόνη της στο παγκάκι σιωπηλή.

Α. Τι θα έκανες για να της συμπαρασταθείς;

Β. Τι θα πρότεινες να γινόταν από το σχολείο;

Βιβλιογραφία

De Bodé, A., & Broere, R. (2000). Πάππου θα σε θυμάμαι για πάντα. Εκδόσεις Γλαύκη.

Primary National Strategy (2005). *Excellence and Enjoyment: social and emotional aspects of learning Relationships Year 5 and 6. Curriculum and Standards*. Department for Education and Skills.

Rosen, M. (2008). Michael Rosen's Sad Book. Candlewick Press.

Ζορμπά-Ραμμοπούλου, Β. (2003). Ο παππούς του Ρόκο. Εκδόσεις Μικρή Μίλητος.